

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XXV-ik évf.

Január—Február 1890.

1-ső füzet.

BUDDHISMUS. *)

Ezelőtt nem sokkal, mintegy negyedszáz évvel, egy szegény ifju elment egyetemre oda, a hol most az unitáriusoknak diszes templo-
mot — igazán „egyházat“ — építnek, és lyukas erszényét — hogy
tanulását folytathassa — magán tanítással foltozgatta. Többek közt
egy tisztességes háznál adott leczkét, a hol a felek kölcsönösen sze-
rették egymást, a mig — megtudták, hogy a tanító unitárius; a mi-
re meg kelle állomásától válni. Kevéssel az előtt — sőt akkor s
azután is — elterjedt vélemény volt a Királyhágótól nyugatra, hogy
az unitárius embernek szarva van, úgy hogy ha valamelyikök sina
homlokát mutatta czáfolatul, nem elítéletokról jöttek meg, hanem
azt mondták neki, hogy hát nem igazi unitárius. Honnan származ-
hatott a hamis képzet, bajos volna kitalálni. Mint gúnyos kifejezés a
hütelen feleségü férjeknek tulajdonított szarvakat juttatja eszünkbe;
de ez ellen azt a kifogást teszem b. Orczyval, hogy „nem szarv, a
mivel senki nem öklelhet!“ De másfelől Mózesre sem hivatkozhat-
tak, a ki „midőn leszállana a Sinai-hegyről, tartja vala a bizony-
ság két tábláit (a decalogust) és nem tudja vala, hogy szarvas
volna az orczája az Ur beszéde társalkodásától“, mert hisz' ez a jel-
kép, melyet Michel Angelo az ő pompás szobrán örökölt, magasz-
talásul szolgált volna felekezetünknek, mit ama gúny kezdői bizonyo-
san nem akartak. Utóljára is az A. kt a e o n példájára ötlünk, a ki
midőn a nympháival együtt fürdő Dianát megpillantotta, a reáfecs-
kendett víztől s az istenné átkától szarvassá változott. Bámulnak a
hasonlaton, ugy-é? De lám, midőn azok a kutató Socinusok és
Servetusok a mysteriumokat ékszereikből s mezőkből kivetköztetve
csupaszon meglátták, csoda-e, ha szentelt vízzel lefecskendezve —
legalább in effigie — szarvakat kaptak s ezeket követőik is örö-
költék?

Minden esetre a szaru jelképpé üt ki és ha választani kell köz-
tük, legtanácsosabb volna a Mózesével, melynek jelentése kimagya-

*) Felolvasatott a Dávid F. egyletben.

rázását az exegetákra hagyom, tartani. Részemről ahhoz ragaszkodom és büszke vagyok vele jelképben és való értelmében. Igenis, nem egyszer volt alkalmam az életben és irodalomban szerencsétlenné magamat — minden hátrányai mellett — az unitáriusságért. És ez, midőn fölvettem tárgyammat törekszem, bármily tökélytelenül, ismertetni, egyike azoknak. A ki t. i. eddigelé tudtomra ismertette, valamennyi vagy egy s más felekezethez, vagy valamelyik philosophiai iskolához tartozik és mindenik saját felekezete nézeteit találja fel a Buddhismusban, vagy pedig olvassa beléje és én azt vagyok bátor hinni, hogy mint unitárius legkevesebb előítélettel s legelfogulatlanabbul szólhatok hozzája.

Értekezésem természetesen két részre oszlik: az elsőben a Buddhismus történelmét, a másodikban a felekezet hitágazatait mondom el lehető rövidséggel.

I.

Kr. sz. előtt 500 évvel volt Indiában Benares városától mintegy 240 kmnyi távolságra éjszakra egy tömött népességű s tudós bráhma-
nokkal bővölködő tartomány, melynek fővárosa Kapilavasztu
vala. Rádzsájának vagy is királyának Szuddhódana volt a neve és
két első rangu felesége, a szomszéd Kóli tartomány rádzsája két
leánya. Háza sokáig gyermektelen volt és kimondhatatlan az öröm,
midőn az egyik, már 44 éves királyné, Mahámája, a rég ohajtott örökös
előjelét mutatta. Boldog anyaságát szülési házánál ohajtotta meg-
érni: útnak is indult nagy sereg kísérettel, de a leendő Buddha nem
várta míg nagyatyja házához érkeznek, hanem világot látott egy pi-
henő kies helyen. Az új szülöttnek Sziddhártha (czeltérő,
dolgát végrehajtó) nevet adtak, mely későbbre és állandólag Gau-
tama nemzetségi névvel cserélődött fel. Váltólag Sákjamuninak
is nevezik, egyfelől mivel atyja a sákja népen uralkodott, másfelől
későbbi próféta (muni) tisztjénél fogva.

Tizenkilencz évet érvén, összeházasította k Jaszódhárával,
az unokavérével u. m. a Kólii rádzsa leányával s kéjére élvezte az
életet gyönyöreiben elmerülve. Ennek ellenére, midőn a sákják zú-
golódni kezdtek, hogy majd ha háboru üt ki, mi segítségökre lesz
egy elpuhult hadvezér? s a király a fiát próbára vetette; eme min-
den férfias és vitézi dolgokban oly jártasnak mutatkozott, hogy min-
den ellenét legyőzte. Aztán legyőzte a tudományos készültségben a
tanítókat is, úgy, hogy teljesen helyreállítá becsületét a békétlenkedő
nép előtt. Ezentul ismét nem tudni felőle semmit 29 esztendő s ko-

ráig, a mikor egyszerre fordulat állott elé éltében. Egykor ugyanis a parkjába kocsikázván ki, egy késő vénségtől egészen megtörött ember akadt a szemébe. Más alkalommal egy undorító nyavalyában sinlő ember látásán ütközött meg. Majd ismét egy ember senyvedő holttestének borzasztó látmánya keserítette. Mindannyiszor azt mondá neki Cshanna, a kocsisa, hogy az a sorsa minden élőlénynek. Nem sokára azután egy önsanyargatót (askéta) látott csendes méltósággal lépdelni s tudakozódván róla, elbeszélé neki a kocsisa az askéták jellemét és céljokat. Mindezek gondolkozóba ejtették Sziddhárthát s a legutóbbi látmány után a vecsernyét a parkjában a folyó martján mély elmélkedésben töltötte el. Aztán megfürdött és haza kocsikázott. Hirmondó találkozék vele szembe azzal az örvendetes újsággal, hogy felesége (Jaszódhára) egy fiuval, a ház első gyermekével ajándékozta meg. „Most már“, mondá nyugodtan a királyfi, „egy új és erős köteléket kell elszakasztanom.“ Gautama hazajötté diadalmenet képét öltötte. Zenészek környezték a szekerét s a nép ujongó üdvözlétei hangzottak a fülébe. Közöttök egy vonta magára különösen a figyelmét, egy fiatal leány, unokavére szavai: „Boldog az atyja, boldog az anyja, boldog a felesége ily fiunak és férjnek?“ De a „boldog“ oly szóval vala kifejezve, mely menekülést, szabadulást, enyészetet is jelent. Ebben az értelemben fogta fel Sziddhártha s hálára kötelezve érezvén magát, hogy a leány őt élte feladatára figyeltette, gyöngyös nyaklánczát leoldván neki küldé ajándékba. A leány azt gondolá, hogy udvarolni kezd vele neki, s abban a reményben ringatta magát, hogy a királyfi majd elveszi s főfelesége lesz; de nagyon csalódott, mert az tovább állott s ügyet sem vetett reá többet. Estvére eljöttek a tánczos leányok, hogy az ünnepélyes alkalmakkal akkor és most is szokásos „Ná c s“ tánczczal mulattassák, de ezeket sem vette számba, hanem révézetes álomba merült. Éjjélkor felébredt s a mint kimentében az előszobában elnyult tánczosnékat meglátta, szörnyü undorodás fogta el s Cshannát találván őrállónak, elküldé, hogy nyergeljen lovat neki. Az alatt óvatosan megnyitá a Jaszódhára hálószobája ajtaját s látá, hogy alszik virágoktól környezve s kezét gyermeke fején tartva. Azt gondolta vala, hogy mig elmenne, utoljára is karjára veszi a gyermeket, hanem megállott a küszöbön tétovázva s anyát s gyermeket nézve. Végre a félelem, hogy Jaszódhárát felébreszti, erőt vett rajta, elrántá magát s eltávozék azzal a szándékkal, hogy majd ha a Buddhaságot, azaz az ész teljes felvilágosodását eléri, megint visszatér hozzájuk, nemcsak férj és atya, hanem oktató s üdvözítő képiben is. Julinsi holdtöltekor szép hold-

világon indult el, az egy Cshannától kísérve; oda hagyá az atyai hont, vagyonát, uradalmát, feleségét, gyermekét; elbujdosott a pusztába, hogy alá való szegény tanulóvá, hontalan zarándokká legyen.

Pedig más kísértet is állott útjában a világén kívül. Mára a nagy kísértő, a szerelem, harag, gonoszság és halál ördöge megjelenik előtte s azt igéri, hogy uralkodójává teszi hét nap alatt az egész világnak, csakhogy hagyjon fel vállalatával. Látja, hogy nincs semmi foganata szavainak, de még sem mond le a reményről, hogy erőt vesz valaha most rendíthetetlennek tapasztalt ellenfelén, s imigy gondolkodik: „Előbb hátrább valami kéjelgő, gonosz, vagy boszus gondolat támad a lelkében, s abban a pillanatban hatalmamba keritem.“ És az órától fogva, írja a krónika, „mint az árnyék követi a testet, úgy követte Mára az Áldottat, törekedve akadályokat gördíteni eléje a Buddhaságra vezető útjában. Gautama messze haladt azon éjjel és csak Kóli tartományán túl Anóma folyó martján állott meg. Itt hosszú haja lebegő fürtjeit a kardjával levágván, ékszereivel és lovával együtt átadta Cshannának, hogy vigye haza és nyugtassa meg atyját és feleségét az ő sorsa felől. Azután még hét napot töltött az Anóma partján egy mángóligetben s onnan Rádzsagrhába a Magadhák fővárosába ment, Bimbiszára hatalmas és tudós királyhoz, a ki mint volt jóbarátja fiát igen szívesen látta ugyan, de tanítójának nem vállalkozott. Ő hát a város közelében lakó két bráhmanhoz, Alára és Udraka nevűekhez folyamodott, s meg is tanulta tőlük az indusok egész bölcsesletét; de a nem elégitette ki, hanem annyit megtanulva tőlük, hogy az indulatok s szenvedélyek előlésére egyedüli eszköz a test sanyargatása, Uruválába, egy a Vindhja hegység éjszaki szélén fekvő sűrűségbe vonult, s öt társával, kik tanítványaivá szegődtek, testét a legkegyetlenebb sanyargatások alá vetette, úgy, hogy hire mint utolérhetetlen askétának elterjedt, a krónika szerint „mint egy ég boltjára függesztett nagy harang hangja“ az egész környékre. Egyszer végre, a mint a sok böjtöléstől felettébb elgyengült állapotban járkál vala, hirtelen rosszul lett s eszméletlenül rogyott le. Holtnak tartották, de megint magához jött, s attól fogva rendszeren étkezett s felhagyott a teste sanyargatásával, minek az volt a következménye, hogy tanítványai megszűntek becsülni őt s odahagyván, elmentek Benares városába.

Hat esztendei tapasztalásból azt a tanulságot huzta, hogy a test sanyargatása nem elég az üdvösségre. Csak annyiban folytatta hát, hogy magát minden testi kéjelgéstől eltartóztatta, s teljesen magányban elmélkedett. Egy éjen biztató álma volt, mintha egy szózat

azt mondta volna neki, hogy közel van a czéljához. Felébredvén, megörvendett s megfürdött a közel levő folyóban. Honnan, honnan nem, egy fiatal leány került eléje s egy tál rizskásával kínálta meg, melyből jóízűen ett s aztán az egész napot mély elmélkedésre fordítván, estére egy hatalmas Nigródha (szent fige-) fa alá ült. Itt töltött éhen szomjan hét napot és hét éjet lelki küzdelemben. Minden további kísértetei visszatértek újult erőben. Évek hosszanta a neki tanított philosophia szemüvegén át úgy nézett minden földi jót, hogy kivétel nélkül a keserőség magvát tartalmazza és mindnyája merőben értéktelen és mulandó; de most a hon és szeretet kedves gyönyörei, a vagyon és hatalom igézményei más világban mutatkoztak és vonzó színeket öltöttek. Kétkedett és kinlódott kétségbeesésében. De az idő eltelvén, vallásos természete vivta ki a diadalt és megtisztulva látszott kijönni a küzdelemből. Meggyőződött, hogy az igazi Buddha a felvilágosodott elme, a miben a főangyal, Brahmá, megjelenése is megerősítette. Mások szerint Mára jelent volna meg neki Brahmá képiben s így szólott hozzá: „Menj bé már az örök békébe, magasztos! Megláttad már az örvendeztető, üdvözítő igazságot, melyhez csak a tökélyes bölcs juthat el. De a földhöz ragadt emberiséggel ne törődj; mert az a világ örök rendjéhez van kötve, s nem hallgat az élethez ragaszkodás felhagyása, a vágyak és indulatok legyőzése, a megváltás idvezítő tanaira. Hagyj fel hát hirdetésével s menj bé az örök békébe!“

Akárhogy is volt, állhatatosan megmaradt Gautama eltökélésében, hogy az emberiséget a jó útra téríti. Ily szándékkal felkele s elsőbben is volt tanítóival (Alárúval és Udrakával) akarva közölni az új evangeliumot, de megértvén, hogy azok már megholtak, volt öt tanítványa felkeresésére indult. Meg is lelé őket egy erdőben Benáres szomszédságában. Azok a mint látták, hogy jó, nem akarták mesterüket ismerni benne, mint fogadmányát megszegőben és világi nevéen szolították, csakhogy, mint Ksatriyát, üléssel kínálták. Ő nem ütközött meg modoruk változtán, hanem nyugodtan kérte, hogy ne gúnyolják őt „tisztelendő Gautamának“, törekedett elhítenni velők, hogy a halál ösvényén járnak, a melyen csak felsülést és gyötrelmet fognak lelni, holott ő az üdvösség útjára talált s arra térítheti őket is. Feleletül azt kérdék tőle, hogy miután neki testének megzabolázása nem sikerült, hogy lehet az, hogy most midőn ő a test szolgálatába állott s annak engedelmeskedik, mégis lelke győzedelmet vívott volna ki felette? Buddha az ellenvetést elvei kimagyarázásával gyengítette meg és ha meggondoljuk imponáló termetét, modorát s

azt a rábeszélő, édesen s mégis erősen csengő hangot, melyről csak annak lehet teljes képzete, a ki Kossuthot hallotta valaha beszélni, s ha hozzágondoljuk szilárd komolyságát és mély meggyőződését, nem csudálhatjuk, hogy beszéde fogatos volt, mihez az is hozzájárult, hogy az a szoros viszony, melyben sokáig állottak, nyomot hagyott maga után és hogy tanának egy részét, u. m. az életről való pessimista nézetet és a lélekvándorlás tanát, tanítványai már mint brahmanok is hitték. Elég az, hogy Buddha elébb-hátrább megtérite őket.

A kis csoport gyorsan megszorodott. Legelőször egy Jásza nevű fiatal ember állott közükbe, rokonaitól féltében éjjel lopva jöven a Buddhához. Haját lenyirta, a köteles setétsárga köntöst felvette és későbbre sok ismerősét és pajtását is rávette, hogy beálljanak. Anyja és felesége valának az első asszonytanítványok és atyja az első kültag. Meg kell jegyezni ezúttal, hogy a Buddhismus papi rendet nem ismer, s a bel- és kültagokat csak a különbözteti meg, hogy az elsőbbség minden világi kötelektől szabadon, elkülönözve élnek és csupán elmélkedésnek s a testi indulatokon való győzelmök következtében lelki vidám nyugalomnak örvendenek, de nem követhetnek maguknak több hatalmat vagy nagyobb tiszteletet, mint a világi gondokban résztvevő s a társadalmi viszonyok közt maradók, de a buddhismus hitét s szabályait tartó kültagok. Amazokra azonban reájok ragadt a közéletben a barát vagy szerzetes (m o n a c h u s) név s így jelölve olvassuk őket a Buddhismusról irt ismertetésekben.

Buddha csak addig lakék a benaresi erdőben, míg a beltagok száma 60-ra s a kültagoké még többre szaporodott. Ekkor az év esős szaka végével összehívá azokat a tanítványait, a kik magukat a felsőbb életre szánták és mondá nekik: „Szeretett Rokonok, én meg vagyok menekülve az öt szenvedélytől, mely mint egy roppant háló, embereket és angyalokat hatalma alatt tart; ti is, tanításaim következtében szint' azt a dicső kiváltságot élvezitek. Most már az a nagy kötelesség vár reátok, hogy működjetek tevékenyen az emberek és angyalok javára s megszerezzétek nekik az üdvözülés megbecsülhetetlen áldását. Válgunk el tehát, úgy hogy csak kettőtök se menjen együtt. Sokan vannak tiszta szívűek és jóakaratuak; de mivel az üdvözítő tanítványt nem hallják, elbuknak. Menjetek el és prédikáljátok a kitünő derék törvényt, magyarázzátok meg minden pontját, fejtegetétek szorgalmason és gondosan. A mi engemet illet, én elmegyek Széna falujába a uruvélai pusztá közelébe.“ Azután egész életében azon eljárást követte Gautama: az év esős szakában

maga körül gyűjtötte tanítványait s vége levén, útnak indultak, mint vándor prédikálók, eleinte egyenként, de későbbre ő mindig kísérte magát legragaszkodóbb tanítványai néhányával.

Az uruvélai sűrűségben akkoriban három testvér lakott, tűz-
imádó és bölcselő remeték, kikhez nagy sereg tanítvány gyűlt, mint
hires tanítókhoz. Gautama közéjük telepedett és idővel tanára téri-
tette őket, sőt a legidősb testvér, Kásjapa, a legbuzgóbb követője
lón. Új tanítványai kíséretében elment Rádzsagrhába is a már emli-
tett királyhoz, Bimbiszarához, a ki megemlékezve korábbi találkozá-
sukról, eléje ment megköszönteni. A város népe meglátván Buddha
mellett Kásjapát, a kit — a krónika szerint — jobban ismert, mint
a város zászlaját, nem tudta eleinte eldönteni, melyikök a mester,
melyikök a tanítvány, de Kásjapa véget vetett a kétségnek, nyilván-
ítva, hogy ő már túl van azon, hogy higgyen akár a nagy, akár a
kis áldozatok foganatosságában; hogy a Nirvána az a uyugalom ál-
lapota, melybe csupán csak a sziv javultával juthatni, és hogy ta-
nítványává lett a Buddhának. Aztán Gautama beszélt a királynak a
világ nyomorairól, melyek a szenvedélyektől származnak és miképp
lehet tőlük menekülni, ha az üdvösség útját követi az ember. A rád-
zsá meghívá őt és tanítványait más napra egyszerü délebedjük el-
költésére az ő házánál s aztán megajándékozá Gautamát egy Bám-
bunád-liget nevü kerttel, mely aztán hires lett arról, hogy a Buddha
sok esős szakot töltött ott és prédikálta legjelesebb beszédeit. Nagy-
számu hallgatók özönlöttek hozzá, s kettő közülök, Sáriputra és
Meggállána a Szangháha vagyis a beltagok társulatába lépven, ki-
tűnő hirt szereztek maguknak.

Azonban a vén király Szuddhódana, a ki nagy érdeklődéssel
kísérte figyelemmel fia pályáját, értesült, hogy az felhagyott teste
sanyargatásával s útazó prédikátor és tanító képében jelent meg. Kö-
vetet küldé hozzá s kérelte, jőne haza, hogy láthassa, mielőtt meg-
halna. A Buddha azonnal el is indult Kapilavasztuba, s oda érkez-
vén, szokása szerint a városon kívül egy berekbe szállott meg. Atyja,
nagybátyjai s mások eljöttek oda látogatására, de az utóbbiak ha-
ragudtak rá, s nem mutattak semmi tiszteletet irányába. Szokásban
volt az oly mestereket és tanítványaikat más napra ebédre hívni, de
ők azt sem cselekedték. Annál fogva Gautama másnap kezébe vevén
a kolduló facsészét, megindult ebédet koldulni. Belépve a városba
tétovázott, vajjon ne menjen-e legelőször is a rádzsá házához, de
oda határozta magát, hogy csak szokásához ragaszkodik. Csakhamar
fülébe ment a királynak, hogy a fia kéregetni jár a városban. Ezen

megütközve, oda sietett Gautamához és így szólítja meg: „Méltóságos Buddha, miért hozsz ily szégyent reám? Avagy szükséges-é, hogy ajtóról-ajtóra járnj eleséget koldulni? Azt képzeled-é, hogy én nem bírom kielégíteni a szükségét bármennyi kéregetőnek?“ — „Nemes atyám,“ lőn a felelet, „ez a szokása a mi nemzetségünknek.“ — „Hogy-hogy?“ monda az atyja, „nemde királyok fényes családjából származtál? Nemzetségünknek egyetlen egy tagja sem viselte soha oly illetlenül magát.“ — „Nemes atyám“, mondá Gautama, „kegyed és családja igényelheti a királyi származást; de az én származásom az ősi Buddháktól ered s azok mindnyájan így cselekedtek; a dharma (törvény) szokásai érvényesek mind ezen, mind a jövő világon. De, kedves atyám, ha valaki kincset lél, kötelessége a drága kövek legbecesebbjével atyját kínálni legelőször. Ne késsél, osztozz velem abban a kincsben, a melyet én leltem.“

Szuddhódana megszágyenyülve elvette fiától a csészét s őt a házához vezette. A palotai hölgyek — anyja már rég meg volt halva — kigyültek eléje, de nem volt köztük Jaszódhára, a kit ő elbujdosása u. m. hét év óta nem látott. „Várokozom“, — mondá az asszony — „talán van még némi értékem az ő szeme előtt. Majd magához hivat, vagy hozzám jó. Jobb lesz, ha itt üdvözölhetem.“ Gautama észrevevén, hogy hiányzik, monda: „A fejedelemné még nem ment a vágytól, mint én; oly sok ideig nem látván engemet, erősen búsul. Bújában megreped a szive. Hadd öleljen meg, ne gátolja senki.“ Ekkor bément hozzá, s midőn az asszony meglátta, — nem mint régóta gyászolt férjét, hanem a sötét sárga ruhás koldus szerzetest — egy szót sem birt szólani, hanem lerogyott előtte, lábait megölelte és sirt keservesen. Azonban eszébe jutván, hogy mily átláthatatlan lézag tátong köztük, felkölt és szemérmesen félre állott. A krónika nem mondja, mint sok más alkalommal, hogy mit gondolt akkor a Buddha, hanem csak annyit, hogy egy Dzsátaka történetet beszélt el s abban emlegette, mennyi jót cselekedett születése előtti más életében Jaszódhára. Majd elváltak, az asszony áhítattal hallgatta az új tant s későbbre, midőn reá vették nagy bajjal a Buddhát, hogy asszonyi szerzetes rendet állítson, volt felesége, a szalma özvegy lőn az első apácza.

A találkozás utáni első napon Gautama mostoha öccse, Nanda menyegzője ünnepét ülték. Gautama oda ment s mondá Nandának: „Elvégre a legnagyobb ünnepély a minden gonosz vágy elfojtása, az elzárkozott élet, az igazság megismerése és a Nirvánába jutás.“ Ekkor kezébe adá Nandának a kéregető csészét s elvivé a Nigródha

berekbeli szállására, a hol addig beszéltek neki, a míg béállott a társaságba. Néhány nap mulva felöltözteté Jaszódhára a fiát, Ráhulát, s mondá neki, hogy menjen el s kérje ki atyjától az örökségét. „Nem ismerek más apát, — mondá a gyermek — csak a királyt. Ki az apám?” Jaszódhára az ölébe vette s az ablakhoz tartván, a palotánál ebédlő Buddhára mutata. Ráhula oda mene s bizalmasan mondá neki: „Apám, én oly boldog vagyok, hogy veled lehetek!” Gautama áldását adá reá, de midőn felkelt, hogy elmenjen, Ráhula utána ment s kérte az örökségét, Gautama semmit sem felelt, hanem folytatta vele együtt az útját. A berekbe érvén, megszólítá Sariputrát, mondván: „Kedves tanítványom, Ráhula a világi örökségét kéri, a mely semmit sem ér neki; én lelki örökséget adok, a mely soha sem enyészik el, hadd legyen ő egyik közülünk.” Szuddhódhána ezt hallva, erősen megbúsult. Két fiát világi tekintetben már elvesztette, s most unokáját is elvették tőle. Elmene búsan Gautamához, és hogy más szüléket hasonló gyötrelmekből megmentsen, kérte, rendelkezék úgy, hogy ezentűi akárkit is csak szüléi megegyeztével vegyenek bé a Szangába (társaságba). Gautama teljesítette kérését s néhány találkozásuk után visszatért Rádzsagrha városához a bámbu-berekbe.

Tizenyolcz hó telt el Gautamának a szent figefa alatti küzdelme óta s eddigelé a krónikák meglehetősen egyezőleg s idősorban tudósítanak viselt dolgairól. De mostantól kezdve csak szorványosan s bizonyos rend nélkül közölnek egy s más történetet az ő újító pályájáról. Halljunk egy pár jellemzetest közülök.

Egy Szúnaparantai kereskedő beszélgetvén a társaságba, prédikálni óhajtott a rokonai előtt s engedelmet kért reá a Buddhától. „A szúnaparantai népség nagyon haragos,” — mondá a mester — „ha szidni fognak, mit csinálsz? — „Nem viszonzom”, monda a koldus. „És ha ütnek?” — „Nem ütöm vissza”. „Hátha meg akarnak ölni?” — „A halál magában nem rossz; sőt sokan óhajtják, hogy megmeneküljenek vele az élet hiúságaitól, de én egy lépést sem teszek, sem hogy siettessem, sem hogy késleltessem kimulásomat.” A Buddha helyeslé feleleteit s elbocsátá missiója végrehajtására.

Máskor egy gazdag földmives aratását végezte és Gautama prédikálni akarván neki, kezébe vette koldus csészéjét s a földje széléhez állván, alamizsnát kért tőle. A föld birtokosa, egy vagyonos bráhman, így szóla hozzá: „Miért jössz koldulni? Én szántok, vetek s munkával keresem az élelmemet, neked is úgy kellene tenni.” — „Hisz' én is szántok, vetek, Bráhman”, felele a kéregető. „s szántás-vetésemet végezve, eszem.” „Te csak teszed magad földmivesnek;

senki se látta, hogy szántottál volna, mit értesz alatta?“ — kérdi a bráhlman. — „A mi az én mivelésemet illeti, a hit a mag, a magam-fékezése a termékenyítő eső, a dudva, melyet irtok, a léthez való ragaszkodás, bölcsesség az ekém s s szarva a szerénység; ekémet a kitarítás húzza, s irányát elmémmel adom; a törvény földjén működöm s aratásom a nirvána kiapadhatatlan mennyei itala (amrta, az indus nectar.) A ki ezt a terméket aratja, minden gyötrelmet elenyésztet.“

Irják továbbat, hogy egy fiatal anyát, a ki bújában megőrült vala, eszére hozott. Korán férjhez adták keleti szokás szerint, s alig volt érett kora, mikor gyermeke lett. A szép kis fiu meghalt a mikor jární kezdett. Az anyja, Kiszagótami szeretettel szoritotta kebléhez a holt gyermeket s házról-házra járt esdekelve, hogy adjanak orvosságot, a melylyel meggyógyítsa. Egy buddhista azt vélve, hogy nem érti meg, a mit neki mond, így szóla hozzá: „Jó leányom, nekem ugyan nincs olyan gyógyszerem, a melyet kérsz, de tudok valakit, a kinek van.“ „Jaj, ki az,“ — kérdé Kiszagótami. „A Buddha ad neked orvasságot, eredj hozzá.“ A szerencsétlen elment s alázaatosan meghajolván a mester előtt, monda neki: „Uram, mesterem, tud-e valami szert, a mely a gyermekemen segítsen?“ „Tudok, igen is,“ — volt a felelet. „Hát mi kell a készítéséhez?“ — „Egy kevés mustármag,“ monda a mester. „Nó, hisz’ azt könnyen kapok,“ viszonzá az anya. „Igen,“ monda a mester, „de azt oly háztól kell hoznod, a melyben fiu, vagy férj, vagy szüle, vagy rabszolga nem halt meg.“ „Jól van“ — monda az anya s mindig magával czipelve a halottat, elindult mustármag keresni. Mondták neki: „Nesze, vidd el!“ — hanem mikor kérdezte, hogy nem holt-é meg az illető háznál fiu, vagy férj, vagy szüle, vagy rabszolga? — azt felelték neki, hogy „az élők száma kevés, de a holtaké sok.“ Más házakhoz ment, de egyiknél azt mondták: „elvesztettem egy fiamat,“ a másíknál: „elvesztettük szüleinket“, a másíknál: „elvesztettük egy rabszolgánkat.“ Elvégre egy házat sem lelvén, a hol valaki meg nem holt volna, tisztulni kezdett az elméje s összeszedvén magát, ott hagyá egy erdőben a halottat s visszament a Buddhához és tisztelgett előtte. „Nos, hát kaptál-é mustármagot?“ — „Nem kaptam, uram; mind azt mondják, hogy az élők száma kevés, a holtaké sok!“ Ekkor a mester beszélni kezdte neki rendszere főszakaszát, a dolgok mulandóságát s addig beszélt, mig hallgatójának eloszlott minden kétsége, belényugodt a sorsába, tanítványnak állott s a jó útra tért.

Elküldése (missio) időpontja után 45 esztendeig utazgatott

Gautama a Ganges völgyében, nem távozván Benarestől 30 jódzsánál*) (240 kilom.) messzebb. Az év esős szakát mindig egy helyen, valamelyik ajándékozott ligetbeli kunyhókban töltötte. A húszedik esztendőben Ánanda unokavére is béállott koldusnak s haláláig hí követője s ápolója maradott. Nem úgy, mint egy másik unokavére, Dévadatta, Magadha volt királya fia, a ki hasonlóképp odaszegődött a társasághoz, de irigye lón a tanítónak s testvérét, Ajátasatrut, aki az atyját, Bimbiszarát megölte s királyi székét elfoglalta vala, arra készítette, hogy Gautamát vegye üldözőbe. A legenda csudadolgokat beszél, hogy miképp hiusította meg a Buddha hitszegő unokavére és atyagyilkos testvére ellene forralt terveit, melyeknek történelmi alapjáról nincs kétség. De állandó ellenségei valának természetesen a bráhma tanítók a kik mindent elkövettek, hogy elnyomják azt a veszélyes tant, mely a kásztrendszer ellenére az emberek társadalmi egyenlőségét s a nekik bő jövedelmet hajtó költséges áldozatok haszontalanságát hirdette. Felkészettek czinkosokat, hogy öljék meg Mogallánát, az említett két főtanítvány egyikét, sőt Gautamának magának is, — bár eredménytelenül — életére törtek. Sok ráztsá azonban és a népség általában mellette fogott, jóllehet a tulajdonképpi beltagok száma ahoz képest kevéssel szaporodott.

Gautama utolsó napjait és halálát illetőleg, ismét nagyjára egyezők a tudósítások. Kuszínagarába (Benarestől és Kapilavasztutól keletre fekvő városba) utaztában a már 80 éves tanító megpihent keveset egy Pává városa melletti ligetben, melyet Csunda nevű odavaló aranyműves ajándékozott a társaságnak, s ebédet is készített az útasok számára, riskását sertéshússal. Innen tovább indultak Kuszínagara felé, de nem messze mentek, midőn a mester újra kénytelen volt megpihenni, s leülvén, monda: „Ánanda! szomjuhozom“ s adának neki vizet innia. A két város közt foly Kukustá vize. Itt megint megpihent a mester és megfürdött életében utoljára. Attól féltében, hogy Csunda magának vagy neki mások szemrehányást tesznek az ebédjeért, monda Ánandának; „Érzem, hogy halálom közelit; kimultom után mond meg Csundának, hogy jövendő születése után nagy jutalomra tartbat számot, mert én elköltvén az ő ebédjét, megyek bé a nirvánába; és ha kétsége lenne, add tudtára, hogy

*) „Jódzsana“ a hajdani indiai útmérték. Hosszát különbözőleg számítják, úgy, hogy értéke 40 és 75 kilométer közt ingadoz. A szövegben irt távolság körülbelül annyi, mint Budapest—N.-Váradi, vagy Kolozsvár—Tömöröny irányában.

egyenesen az én számból hallottad. Minden mások felett két adományt kaptam, u. m. a Szudzsatá adományát, mielőtt hozzájutottam a bölcseséghez, a szent figefa alatt és ezt a Csundáét, midőn a nirvána végnyugalmába bemenőben vagyok.“ Ottan-ottan megpihenve végre Hiranjavati vizéhez érkeztek, Kuszinagara közelébe, a hol Gautama lefekvők két Szála-fa között, arczal délnek fordulva s komolyan és hosszasan beszélgetett Ánandával teste eltakarításáról s a társaságban halála után követendő bizonyos szabványokról. A beszélgetés végével, estvére kelvén az idő, Ánanda nem birt már a bújával, félrement és sirt. Gautama ismét magához hivatta, s vigasztalta: „Ne sirj Ánanda, ne háborodjál fel. Tudod mit mondtam örökké, elébb-hátrább el kell válnunk azoktól, a kik legkedvesebbek előttünk. Testünknek bizonyos tehetségei fentartják erőit egy ideig, de feloszlását is okozzák. Te is ezzel meg fogsz szabadulni az érzéki világ ámitásaitól.“ Aztán többi kísézőinek monda: „Szeretetteim, Ánanda hosszú ideig és állandó ragaszkodással szolgált engem. Ő tudja, mi mindent kell cselekedni, őt hallgassátok halálom után.“ Másnap reggelfelé kérdezte, nincs-e valakinek kétsége a Buddha, a törvény vagy a társaság felől, ha van ő felvilágosítja. Senki sem szólalván meg, monda: „Szeretetteim, ha tisztelitek emlékezetemet, szeressétek egymást, mint szerettek engemet és tanaimat.“ Utolsó szavai ezek valának: „Szeretetteim! a mi az életet, az okozza a hanyatlást és a halált is. Ne feledjétek soha; teljék bé elmétek igazságával. Azért szólítottalak, hogy azt tudtotokra adjam.“ Azután nemsokára eszméletét veszte s nem is ébredt fel többet.

II.

A buddhisták üdvözítő tana. — Kezdjük a Gautama végszavai nyomán. Minden a mi testi, anyagi és annál fogva mulandó, mert a felbomlás csirája rejlik benne. Az ember mindaddig, míg testi léténél fogva az anyagi világhoz van nyűgözve, gyötremnek, hanyatlásnak és halálnak van alája vetve. Mindaddig, míg engedi, hogy üdvetlen vágyak uralkodjanak benne, lesznek nem sikerülő törekvések, haszontalan fáradozások és nyugtalan gond. A test sanyargatásával hiába akarná magát megtisztítani, mert szívében rejlik az erkölcsi gonoszság, mely őt a testi élet alávaló állapotára nyomja le. A sem elég, ha erény járul gonoszságához, a jó cselekedetek csak azt biztosítják, hogy egy időre és jövő ujjászületése után az anyagi életnek magasabb fokára jut; csupán csak minden gonosznak gyökeres kiirtása oldja le róla a lét lánczait és viszi át őt a tulsó partra,

s menti meg végképp, hogy nem fogják többet háborgatni és ide s tova lökdödni az átköltözések tengere hullámai. A buddhista hit alapját az úgynevezett üdvözítő négy igazságban lelmi. Ezek: 1. hogy a létezéssel mindig nyomor és gyötrellem jár együtt; 2. a gyötrellem oka a vágy és szenvedély; 3. a gyötrelemtől csak a szenvedély megsemmisítésével lehet megszabadulni; 4. végrehajtása nirvánába vezető négy úton („ösvényen“) történik, melyeket a nirvána felé haladás négy fokozatának vagy stádiumának is tekinthetni. Az első a „szív felébredése.“ Mielőtt ezt bővebben magyaráznom, meg kell mondanom, hogy a „szív“ csak metaphora (jelképes kifejezés) és jórendén az, a mit a skót philosophia „erkölcsi érzék“-nek nevezett; és a melynek felébredését a buddhismus így világosítja: „Kevesen vannak, kik el nem ismernék, hogy senkit sem lehet valóban boldognak mondani, és hogy az ember bajra születik, oly természetesen, mint a hogy a tűz felfelé szikrázik. De az emberiség legnagyobb része idejét ügyes-bajos dolgokkal vagy gyönyörűséggel tölti, mire untalan változó remények és valami képzelt jó utánjárás késztetik. Arról, a kinek a hályog oszlik a szeméről, a ki sejti a gyötrellem mély titkát, hogy a baj és fájdalom a létezéstől elválhatatlan és hogy minden földi jó a „lételnek gyötrelme,“ a ki a Buddhához (a „felvilágosodott“-hoz) folyamodik vigasztalásért és yezérlésért — arról elmondhatni, hogy az üdvözülés első útján van. Midőn tovább megy a felébredett hívő és megmenekül először minden tisztátalan vágy-tól, aztán minden boszuálló érzésektől, akkor eléri a második állomást. A harmadik úton megszabadul 1. minden gonosz vágy-tól, 2. a tudatlanság-tól, 3. a balvélemények-től, 4. a szeretetlenség-től és bántás-tól. Mint anya örködik, élte veszélyével sem gondolva gyermeke, egyetlen-egy gyermeke felett, úgy őrizkedik a felvilágosodott szent is minden bántalomtól s visel-tetik határtalan jóakarattal minden lény irányába. A negyedik út végre egyenesen a nirvánába vezet.“ A buddhistai erény v. törvény tetőpontja tehát az egyetemes szeretet (*universalis caritas*). A negyedik útra jutott hívő elvagdalta a tudatlanság, szenvedély és bűn kötelekeit, megmenekült az újraszületések lánczolatától, felemelkedett az anyagi létezés törvényei fölébe; a mult és jövő titkai kiderültek előtte, és túl esve ezen rövid életen, örökre megszabadult a születéstől (s ennek fiazmányaitól), a hanyatlástól és haláltól. Mostanában egy buddhista sem remélheti, hogy eléri e földön azt az állomást. De a ki amaz utakba beléjutott, nem hagyhatja el többet; a szentnek célravezető kitartása biztos és előbb-hátrább egy ke-

vésbé anyagi világ könnyebb körülményei közt megnyeri a nagy jutalmat s bémegy a Nirvánába öröknyugalomra.

De mi az a „nirvána,“ kérdik.

Erre bizony bajos megfelelni; t. i. egyformán nehéz megmondani azt, hogy mi nem? és azt, hogy mi? Oka az, hogy itt legvilágosabban tűnik ki, hogy „tot sensus quot capita“ (a hány fő. annyi a vélemény). Jelesen, a mint már kezdetben említettem, valahány vallásos felekezet és philosophiai iskola, elkezdve az ősi indusokon, igyekezett és igyekszik kiolvasni az adatokból vagy beléjük olvasni a maga nézeteit. Különösen a régi és új materialisták és positivisták a lélek és istent tagadó véleményeik megerősítését lelik a buddhismusban általában s kivált a nirvánában. Ez okból hát csak egy pár világosító ponttal szolgálhatok.

Indus nyelven a nirvánának két merőben különböző jelentését hozzák a szótár írók. Első, szószerint a kialvás: alkalmazva a tűz, láng és még szűkebbre szoritva az élet lángja kialvása; másfelől a fogalmat szélesítve: végenyészet. Második a tökélyes boldogság, üdvösség. No már a buddhistáknak, illetőleg a Buddhának azt a véleményt tulajdonítják, hogy az „üdvösség“ a legfőbb boldogság, illetőleg az „egyen elenyészésében“ áll. Ezt a buddhistai okmányokból meglehetősen megállapítják; de a dolog nincs tisztába hozva vele. Fenmarad az a kérdés, hogy annak a ki vagy a mi üdvezül, csak földi egyéni létezése van-e? más szóval, hogy a buddhismus nem ismer-e „lelket?“

A léleknek világos szavakkal megtagadását tudtomra senki az okmányokból ki nem mutatta. Ellene tanuskodik pedig az, hogy a szóban forgó Buddhának vagy előtte volt s utána következő azon nemű lényeknek fenn van hagyva az a kiváltság, hogy „mig földi éltük tartamában a nirvánát elérhetik, beléje eljuthatnak. Másfelől világos, hogy annak, a ki a törvényszerinti négy útat megjárja, s a negyediken minden akadályon győzedelmeskedve magát a nirvánára elkészíti, valakinek vagy valaminek, az enyészettől független lénynek kell lenni.

Hogy ezt Gautama nem emlegette, okát abban lelhetni, hogy tudását minden hallgatójánál feltette, s általában nem metaphysikát, hanem erkölcsiséget prédikált. Azt se feledjük, hogy a bráhma philosophiának évekig volt hallgatója s azt a mit abban nem helyeselt, mint az áldozásokat, világosan kárhoytatta. De a lélek eszméjéről, melyet az a bölcselet elismert, az okmányok szerint, hallgatott; miszerint a *tacendo consentiunt*, a hallgatólag beléegyezést nála

feltehetni, annál is inkább, hogy az a philosophia a nirvána fölébb közlött két értelmét úgy egyeztetni, hogy az üdvözülést az istenségbe beleolvadásnak s így az egyén megszüntének magyarázza.

Halljuk végre, mit mond róla egy indus buddhista. Szubhadra Bikksu: „A nirvánáról az európaiaknál, még a tudósoknál is nagyon csodás fogalmak uralkodnak. Nirvána szószerint fordítva: Kialudt, elfuvott voltot jelent, valamint elalszik egy láng, melyet a szél elfű, vagy a melynek tápláléka elfogy. Ebből furcsán azt következtették, hogy nirvána a sem mit jelenti. Ez téves vélemény; sőt inkább a legmagasabb szellemülés állapota a Nirvána, a melyről persze senkinek, a ki a földi lét köteleibe fogva van, teljes eszméje nem lehet.“

Annyit bátran megengedhetni, hogy a buddhismusnak általán fogva elméleti dogmája nincs és azért az oly felekezetűek, a kik a vallást dogma nélkül képzelni nem tudják, vallás-szerkezetnek sem ismerik el a buddhistákét, a kiknek, ha dogmájuk nincs, köteleiségeik vannak, a mint mindjárt fogjuk látni.

Meg kell előre jegyeznünk, hogy, mint már a Buddha életírásából látjuk, két osztályt kell megkülönböztetnünk a társaságában, a szanghában: a bel- és kütagokét. Szintúgy meg kell különböztetnünk a törvényeket és szabványokat is, melyek mind a két osztályt és a melyek csak a beltagekét kötelezik.

Mindnyájokra nézve kötelező a hitforma elfogadása, szüntelen észbetartása és kimondása három formulában; — vagy is inkább az egy formula, a triszárana három ágában:

Folyamodom a buddhához.

Folyamodom a törvényhez (dharma).

Folyamodom a szent társasághoz (szangha).

A formulá kimondásával t. i. a buddhista a „szent háromság“ (triratna = három drágagyöngy vagy klanodium) vezérlete alá veti magát teljes bizodalommal.

Ezzel egyszersmind öt fogadást (Pancsa Sila) tesz.

Felfogodom :

1. Semmi élőlényt meg nem ölok vagy sértek. (Ezt a fogadást szorosán csak a szingaléziek s bhurmánok tartják, másutt az élelemre szolgáló állatok megölése szabados. Tibetben legkedvesebb eledel a Jakk (hosszuszörü v. gyapjas ökör) hús.

2. Nem lopok, azaz, semmit a mi nem az enyém, vagy a mit önként nekem nem adnak, el nem veszek.

3. Tiltott szerelmeskedést nem űzők. — (V. ö. a Decalogus 7. pontjával).

4. Nem hazudok, nem csalog, nem rágalalmazok.

5. Részegítő italt nem iszom. — (Szorosan csak a beltagokat kötelezi. A többieknek csak az égetett szeszes ital van tiltva; sörrel, borral mértékletesen szabad élni).

A következő nyolcz fogadást a beltagok teszik:

1—5. A fölebbiek; csakhogy a harmadik tökéletes szüzességre sanyaritva.

6. Időközben nem eszem, azaz, csak a délebedre szoritkozom.

7. Táncztól, világi énekek dalolásától, színjátékok, zenemulatságok látogatásától, szóval, minden világi időtöltésektől eltartóztatom magamat.

8. Semminemű ékszert, illatozó vizet, olajat, kenőcsöt nem használok; szóval a hiúságnak semmi tekintetben nem hódolok.

Még feljebb fokozza a szentséget és biztosítja a nirvánát, a következő két fogadás, melylyel tizre egészül ki a számuk.

9. Kényelmes ágy használatával felhagyok, kemény, alacsony fekvőhelyen hálók, általában minden világiasságról és állat-eledel élvezetéről lemondok.

10. Mindörökké önkéntes szegénységben élek.

Minden eddigelő mondottakból szembetünik, hogy mind életiratában a tulajdonképpi csoda, mind tanaiban a dogma igen kevés vagy mi helyet sem talál. A mi az utóbbit illeti, a lélekvándorlason és a nirvánán kívül mást felfedezni nem bírok.

De csak lelegeinte volt így; az idő meghozta mind a csudát, mind a dogmát, s még egyebet is melléjük, t. i. a hierarchiát és idololatriát.

Gautama halála után bizonytalan időben egy könyv keletkezett Lálitavisztara név alatt, mely körülbelől annyit tesz, hogy „örvendetes elbeszélés“ és az evangelium (= örvendetes izenet) czimet juttatja eszünkbe. Buddha életviszonyait és tanait foglalja magában, részint szanszkrtr tudós, részint a közéletben beszélt prakrt (= természetes) nyelven. Közlök belőle egy mutatóványt a jeles orientalista, Muir angol fordítása nyomán.

„A Himálaja meredek oldalán, magányban, mély elmélkedésekbe merülve élt hajdan egy öregségtől elsatnyult testü szent bölcs.

„Midőn a Sákja nemzetség dicsősége, a minden kellemmel felruházott nagy Buddha a tévelygő, szenvedő emberiség megmentése végett született.

„Szokatlan csudajeleket látott a bölcs és azt következtette belőlük, hogy a reménnyel biztató kor oly eseménynek a tanuja, mely általános áldást ígér a világnak.

„Az egen ujongó istenek sereglettek s ő hallá, hogy örvendező szózataik a Buddha nevét üdvözlík, mit a viszhang százszorosan ismétél és terjeszt.

„Okát puhatolva szélesen körültekintett a bölcs és egy csecsemőt látott bölcsőjében fekve.

„Mohón vágyván látni a tisztelt gyermeket bűvös fogásai erejével, hattyu repüléseként a légen át vette utját.

„Megérkezik S z u d d h ó d h a n a király kapujához és békéredzik. „Eredj, király apródja, mond meg uradnak, hogy egy öreg bölcs engedelemre vár, hogy megláthassa a királyt.“

„Az apród engedelmeskedett s meghajolva összefogott kézzel a király előtt, mondá: „Felséges ur, egy elaggott öreg bölcs áll a kapuban és kéri alázatosan, hogy láthassa a királyt.“

„A király azt felelé neki: „Minden olyant örömmel üdvözlök; eredj és vezesd illő tisztelettel a szent férfiut elém!“

„A szent ember a király elé állván, elmondá áldását: „Legyen tied egészség, hosszú élet, hatalom és gazdagság, boldogítsad mindenha jobbágyaidat.“

„Kellő szertartással és tisztelettel fogadá a király a szent embert, leülteté s így szóla: „Nagy bölcs! nem emlékszem, hogy láttam volna mélyen tisztelt arcodat; engedd meg, hogy tudakozzam, mi hozott ide oly messziről?“

„Az, hogy lássam a csecsemőt;“ viszonzá a bölcs, „azért jöttem ide a Himálaja bércezeiről.“ — A király felele: „a gyermek alszik, várj egy keveset, mig felébred.“

„Az oly nagyok nem szokták magokat sokáig kábulásban maradni hagyni. A gyermekherczeg felébred rövid időn!“

„A csudagyermek hamarjában felébredvén, álmát önkéntesen könnyen elűzte. Atyja a remete vágyakozó szeme elé tartá a karján.

„A szent ember látván a minden szerencsés jelekkel ruházott, az istenek dicsőségét meghaladó, jókedvü gyermeket, rendkívüli gyönyörűséggel telt el.

„És megszólala: „Üdvözlöm ezt a minden kellemekekkel áldott gyermeket. És leborult Buddha előtt és körüljárta összefogott kézzel.

„Aztán megölelvén a csecsemőt, mondá: „Az ilyen jelekkel ellátott gyermeket a hirnévnek két pályája közzül várja valamelyik.

„Az ilyen otthon marad, király lesz és a földön fegyverrel jól védett roppant birodalman országol.

„Ha a világi dicsőséget számba sem veszi és csendes életet választván, honától, feleségétől megválva elbujdosik, Buddha rangját nyeri.“

„Elhallgatott s tekintetét a gyermekre függesztvén, öreg szeme megtelt könnyüvel, keblét nehéz sóhajok feszegették. Ekkor a király megrémülve kérði:

„Mondd szent ember, mi ríkat meg? mi fakasztja sohajtásidat? Fenyegeti-é valami gonosz végzet a királyi kisdedet?“

„Nem a szép gyermeket illető félelem háborít engem, király!“ felele az Rsi. Ilyen gyermekeket semmi rosz nem érhet. Könnyüimet saját sorsom fakasztja.

„A te minden jóban tökéletes fiad, az igazságba is szintoly tökéletes béléátást fog nyerni és sokkal magasztosabb hirre fog emelkedni, mint valamennyi törvényszerző valaha.“

„Oly valláskereket indit ő a földön forgásba, a melyet soha senki más, sem pap, sem szent, sem isten.

„Egy szent törvényt fog fiad az emberek és istenek áldására, a béke és nyugalom tanítására hirdetni: a szeplőtelen becsületesség törvényét.

„Általa fog minden szenvedő ember megszabadulni az erőtlenségtől, nyavalyától, fájdalomtól, gyötrelemtől; megmenekül minden gonosztól, melyet gyűlölség, szerelem, csalódás szülnek.

„Az ő keze oldja meg mindazok lánczait, a kik a test köteleibe nyugözve sinlenek; gyógyító illetése behegeszti azok sebeit a kiket a gyötrellem hegyes nyilai sértenek.

„Hathatós szózata elosztja a sürü ködöt, mely a gyámoltalan emberiség látását burkolja, és kitisztítja értelmét, tükrét.

„Ő fogja az embereket, a kik most a tévelygés ösvényein barangolnak a teljes, tökéletes jó utra vezetni és a nirvánába szállítani.

„Teméntelen évek alatt — király! — csak egyszer virágzik ki valamikor a figefa; így jelen meg Buddha is egyszer számtalan évek multával.

„És mostalahára elérkezett az az áldott időszak, és az a csecsemő, mely most bölcsőjében fekszik, emberkort érve Buddha lesz.

„Teljes tökéletes béléátást nyerve számtalan tizezreket, kik most az élet háborgó tengere hullámai közt veszendőfélben hanykolódnak, fog kimenteni.

„De én öreg, elalélt, elviselt vagyok, és nem érem meg azt a napot, melyen a te csudagyermeked megszabadítja minden bajtól ezt a szenvedő tévelygő világot.

„Saját szerencsétlen sorsom búsít, sohajtoztat, ríkat engemet. Buddha diadala közel van, de reám nézve — jaj — igen későn jön!”

„Elmondván az aggott szent lelkesülten a csecsemő jövődő nagyságát, a király is magasztalta csudafiát és kegyes felhevültében imígy énekelt:

„Téged, fiam, a halhatatlanok mindnyájan tisztelnek; téged fiam, a ki arra születél, hogy meggyógyíts minden nyavalyát, melyben a boldogtalan emberiség sinlik; és én is leborulok előtted.”

„És ezzel a bölcs, végét érven kalandja, adományokkal és köteles tisztelettel elbocsáttaték s hattyu módra elrepüle az égen át s megérkezék remetelakába.”

A kinyílt rózsza szép, de szemlélése már is hervadást s levelei hullását sugallja; holott a fejlő rózsabimbó nem csak most szép, hanem teljes pompájára való kilátással is kecsegtet. Engedje meg a k. olvasó, hogy én is ezúttal csak bimbó korában mutassam be a Buddhismus történelmét. Későbbi koráról későbbre szándékozom tudósítani a „Magvető” közönségét.

DR. BRASSAI SÁMUEL.

EGY Ó-HELLÉN HÁZASPÁR IMÁJA

Eros (Ἔρως, ἔρως), a szerelem geniusa, úgy igazán boldogító, ha testvére Anteros (ἄντερός), a viszonyszeretet, mint a hogy e kettőt a mythos-alkotó képzelet a hellenismus későbbi korszakában egymással szorosán összecsatolta, társul hozzá csatolódik. Nem az alak (μορφή), a látható megjelenés (φάσμα), nem az, a miben a szem gyönyörködik, hanem az érzés hatalma köti össze elválaszthatlanul a sziveket, s ez az, mit Appulejus metamorphosisainak egyik szép elbeszélése költőileg kiszinez. ¹⁾ A mese röviden a következő. Egy királynak három leánya volt; ezek legfiatalabbika Psyche- (ψυχή „lélek“-)nek neveztetett vala. Eros Psychébe szeretett s egy rejtett helyre vitte magával tőle látatlanul, hol boldog napokat éltek, a nélkül azonban, hogy Psyche földi szeme szerelme hőjét megpillanthatta volna. Rossz testvérei, kik idő múlva látogatására jöttek, reá vették Psychét, hogy Eros földi képe után kérdezősködjék. Mire Eros hőn szerető kedvese mellől eltűnt. A királyleány felkeresésére indult, s ezer baj és fáradság után feltalálta s a bánat által megtisztulva, szeretetére ujjal méltónak találtatott. Ez ohajtva várt viszontlátás után leányok született, kit a földiek nyelvén „Boldogságnak“ (Εὐδαιμονία) neveztek. A neo-platonismus irodalmának tudós ismerői ez egyszerű szép elbeszélésbe, melynek valódi értelmét már maga Appulejus sem értette, a boldogságtan oly titkát erőltették bele, melyet az nem foglal magában. A rövid elbeszélés más egyebet nem vázol, mint az eszményi szeretetet, azt a szeretetet, mely menten az alakok bűvölő, bájoló hatalmától a lelket hatja át. A későbbi hellénségnek a szeretetről való emez eszményítése mellett is az ó-hellén államokban a házasságnál a szeretet kevés tekintetben részesült s kötését az istenek, az illető államok s a család iránt való kötelelességnek tartották.

Ki fog az isteneknek áldozni, ki védi meg a hazát, gyakorolja a polgári jogokat, s hordozza az ezekkel járó terheket, az ősök iránti kegyeletet ki tartja fenn, ha nem a sokasodó maradék. És ez az

¹⁾ Metamorphoseon libri. (4—6).